

KATEŘINA KRÍŽOVÁ

TEGENGESTELDE ADJECTIEVEN *RIJK* EN *ARM* IN HET NEDERLANDS EN HET TSJECHISCH

INLEIDING

De tegengestelde adjectieven *rijk* en *arm* die vaak met geld worden geassocieerd, behoren zowel in het Nederlands, als ook in veel andere talen tot de vaak gebruikte woorden. Ze maken deel uit van de basiswoordenschat van deze talen. Maar worden ze ook op dezelfde manier gebruikt?

In deze bijdrage zal speciale aandacht worden besteed aan de overeenkomsten en verschillen in de combinatiemogelijkheden van de tegengestelde bijvoeglijke naamwoorden *rijk* en *arm* in het Nederlands en hun equivalenten *bohatý* en *chudý* in het Tsjechisch. Eerst zal ik collocaties vergelijken, die gevormd worden door deze bijvoeglijke naamwoorden en zelfstandige naamwoorden. Ik gebruik hier de term collocatie vooral in overeenstemming met de opvatting van deze term in de corpuslinguïstiek, d.w.z. een betekenisvolle combinatie van twee (of meer) woorden die vaak in een context bij elkaar voorkomen (verg. Geeraerts 170, Baker e.a. 36-38, Čermák en Cvrček).¹ Vervolgens zal ik nog combinaties met een vast voorzetsel, vaste vergelijkingen en samenstellingen met deze adjectieven kort bespreken.

Mgr. KATEŘINA KRÍŽOVÁ, Ph.D. is universitair hoofddocente taalkunde bij de vakgroep Nederlands van de Palacký Universiteit in Olomouc. Haar interesse gaat vooral uit naar fraseologismen in het Nederlands en Tsjechisch in vergelijking. Correspondentieadres: Katedra nederlandistiky FF, Univerzita Palackého, Křížkovského 10, 771 80 Olomouc, Tsjechië; e-mail: katerina.krizova@upol.cz; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7357-9530>.

¹ Hoewel meerdere taalkundigen hebben geprobeerd de term *collocatie* te definiëren of nauwkeuriger te omschrijven vanuit verschillende gezichtspunten, is er geen definitie die universeel geldig was. Er bestaat echter een duidelijk verschil tussen de opvatting van deze term in de lexicologie en in de corpuslinguïstiek. In de corpuslinguïstiek ligt namelijk de nadruk vooral op de frequentie, niet op de semantiek (verg. bijv. Stubbs 24, Geeraerts 169-173, Van der Wouden, Čermák, Čermák en Cvrček).

Mijn onderzoeksvragen zijn:

1. Wat zijn de meest voorkomende Nederlandse en Tsjechische collocaties die bestaan uit één van de twee tegengestelde bijvoeglijke naamwoorden (*rijk* en *arm*, *bohatý* a *chudý*) en een zelfstandig naamwoord? In welke opzichten komen de meest frequente collocaties in de vergeleken talen overeen en in welke niet?
2. Wat zijn de meest frequente Nederlandse en Tsjechische constructies met een vast voorzetsel, vaste adjectivische vergelijkingen en adjectivische samenstellingen, die de genoemde bijvoeglijke naamwoorden bevatten? In welke opzichten komen deze woordcombinaties in het Nederlands en het Tsjechisch overeen en in welke niet?

De resultaten van mijn contrastief onderzoek zijn gebaseerd op de extractie van de genoemde woordcombinaties uit de omvangrijkste Nederlandse en Tsjechische geschreven corpora, namelijk uit het *Corpus Hedendaags Nederlands* en het corpus *SYN*, versie 10. Ik heb echter niet met de hele corpora, maar met subcorpora gewerkt – de collocaties werden gezocht in de teksten die werden gepubliceerd in 2001 of later, d.w.z. ongeveer in de laatste twintig jaar.

1. COLLOCATIES: ADJ + S²

Ik verwachtte dat de lijsten met de meest gebruikte collocaties in beide talen grotendeels zouden overeenkomen en dat de concrete tegengestelde bijvoeglijke naamwoorden (*rijk* – *arm* in het Nederlands, *bohatý* – *chudý* in het Tsjechisch) met dezelfde specifieke categorieën van zelfstandige naamwoorden collocaties zouden vormen.

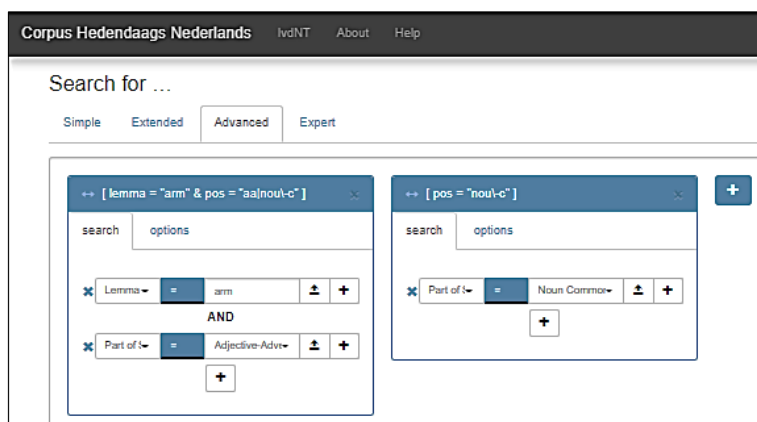
1.1 ONDERZOEKSMETHODE

Omdat ik naar de meest voorkomende woordcombinaties bestaande uit een concreet bijvoeglijk naamwoord en een zelfstandig naamwoord op zoek was, kon ik gebruik maken van de vaste structuur van deze collocaties. In het *Corpus Hedendaags Nederlands* (CHN) heb ik dus de volgende query's gevormd om de collocaties met de adjectieven *rijk* en *arm* op te zoeken (zie ook Afb. 1):

“[lemma = “rijk” & pos = “aa”] [pos = “nou\c”]”

“[lemma = “arm” & pos = “aa”] [pos = “nou\c”]”

² Adj = adjectief, S = substantief.

Afb. 1. De zoekopdracht voor de collocaties met het adjectief *arm* in het CHN

Vervolgens heb ik alle resultaten automatisch gesorteerd volgens lemma's. Op deze manier heb ik een lijst gekregen met de meest frequente combinaties van een specifiek bijvoeglijk naamwoord (*arm*, *rijk*) en een algemeen zelfstandig naamwoord – zie Afb. 2.

Group	#hits in group
arm land	7 659
arm mens	2 384
arm gezin	1 443
arm wijk	1 354
arm kind	858
arm boer	600
arm man	577
arm buurt	482
arm deel	411
arm bevolking	351
arm vrouw	295
arm gebied	287
arm regio	281

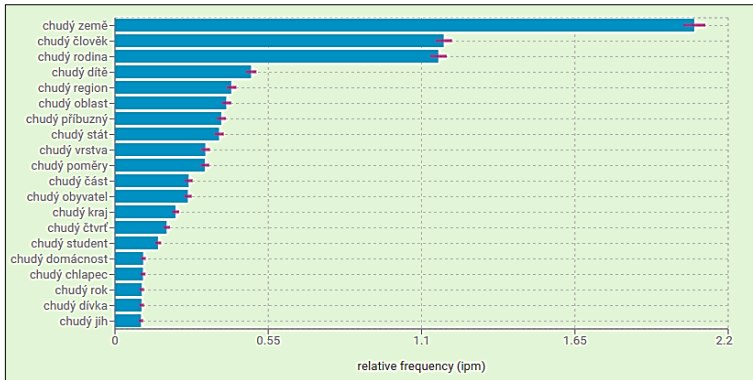
Afb. 2. De frequentste lemma's *arm* + substantief in het CHN

De gebruikersinterface van het Tsjechische geschreven corpus *SYN* (versie 10) is anders, maar de collocaties werden ook gezocht met behulp van de Corpus Query Language (CQL):

[lemma = "bohatý"] [tag = "N.*"]

[lemma = "chudý"] [tag = "N.*"]

De resultaten werden vervolgens ook automatisch gesorteerd volgens de frequentste lemma's – zie Afb. 3.

Afb. 3. De frequentste lemma's *chudý* + substantief in het corpus *SYN*

Op deze manier heb ik lijsten met de gezochte collocaties voor beide talen gekregen. Aangezien de omvang van het Nederlandse en het Tsjechische subcorpus niet dezelfde was, heb ik vooral met de rangorde van de opgezochte collocaties gewerkt, met het oog op de eerste twintig collocaties op elke lijst.

1.2 ONDERZOEKSRESULTATEN

In Tabel 1 zijn de meest frequente lemma's met het Nederlandse adjectief *arm* en het Tsjechische adjectief *chudý* te vinden. De identieke Nederlandse en Tsjechische collocaties met deze adjectieven worden hier vetgedrukt weergegeven.

Tabel 1. De frequentste lemma's met Nederlandse en Tsjechische adjectieven *arm* en *chudý*

	<i>Nederlands lemma</i>	<i>Tsjechisch lemma</i>
1	arm land	chudý země (= arm land)
2	arm mens	chudý člověk (= arm mens)
3	arm gezin	chudý rodina (= arm gezin)
4	arm wijk	chudý dítě (= arm kind)
5	arm kind	chudý region (= arm regio)
6	arm boer	chudý oblast (= arm gebied)
7	arm man	chudý příbuzný (= arm verwant)
8	arm buurt	chudý stát (= arm staat)
9	arm deel	chudý vrstva (= arm laag)

10	arm bevolking	chudý poměry (= arm achtergrond)
11	arm vrouw	chudý část (= arm deel)
12	arm gebied	chudý obyvatel (= arm inwoner)
13	arm regio	chudý kraj (= arm regio)
14	arm sloeber	chudý čtvrť (= arm wijk)
15	arm familie	chudý student (= arm student)
16	arm gemeente	chudý domácnost (= arm huishouden)
17	arm jongen	chudý chlapec (= arm jongen)
18	arm streek	chudý rok (= arm jaar)
19	arm helft (de armste helft)	chudý dívka (= arm meisje)
20	arm stad	chudý jih (= arm zuid)

Het is duidelijk dat meer dan de helft van de Nederlandse en Tsjechische collocaties op deze lijsten identiek is. De overblijvende collocaties komen minder vaak voor in de tweede taal, maar ze worden ook gebruikt, zoals het corpus-onderzoek heeft aangetoond. Een duidelijk verschil was echter zichtbaar bijv. bij de Tsjechische collocatie *chudý rok* (“arm jaar”, zowel in het enkelvoud als ook in het meervoud gebruikt), die in het Tsjechische subcorpus bijna 500 keer werd geregistreerd, maar in het Nederlandse subcorpus slechts elf keer (meestal in het meervoud “*arme jaren*”). Bijvoeglijke naamwoorden *arm/chudý* worden in beide talen gecombineerd vooral met zelfstandige naamwoorden die naar personen verwijzen, eventueel naar plaatsen waar mensen leven. Soortgelijke resultaten verwachtte ik ook in geval van het tegengestelde bijvoeglijk naamwoord *rijk/bohatý*.

Als we de lijsten met twintig meest frequente collocaties met het bijvoeglijk naamwoord *rijk (bohatý)* vergelijken – zie Tabel 2,³ is het duidelijk dat er hier iets minder Nederlandse en Tsjechische collocaties overeenkomen (*land, man, mens, geschiedenis/historie, familie, zakenman, club, traditie*). De overblijvende collocaties komen minder vaak voor in de tweede taal, maar ze zijn ook wel mogelijk. Het register van de Tsjechische substantieven die met het adjectief *bohatý (rijk)* het vaakst collocaties vormen, is hier toch grotendeels anders dan het register van de Nederlandse substantieven in de top twintig collocaties.

³ In de Tabel 2 zijn congruente Nederlandse en Tsjechische collocaties ook vetgedrukt.

Tabel 2. De meest frequente lemma's met Nederlandse en Tsjechische adjectieven *rijk* en *bohatý*

	<i>Nederlands lemma</i>	<i>Tsjechisch lemma</i>
1	rijk land	bohatý program (= rijk programma)
2	rijk man	bohatý zkušenost (= rijk ervaring)
3	rijk mens	bohatý tombola (= rijk tombola)
4	rijk geschiedenis	bohatý člověk (= rijk mens)
5	rijk familie	bohatý historie (= rijk historie, geschiedenis)
6	rijk industrieland	bohatý občerstvení (= rijk versnapering)
7	rijk zakenman	bohatý nabídka (= rijk aanbod)
8	rijk club	bohatý Čech (= rijk Tsjech)
9	rijk vrouw	bohatý země (= rijk land)
10	rijk traditie	bohatý muž (= rijk man)
11	rijk verleden	bohatý výbava (= rijk uitrusting)
12	rijk Amerikaan	bohatý kariéra (= rijk carrière)
13	rijk gemeente	bohatý rodina (= rijk familie, gezin)
14	rijk ouder	bohatý klub (= rijk club)
15	rijk Rus	bohatý podnikatel (= rijk ondernemer, zakenman)
16	rijk provincie	bohatý sbírka (= rijk verzameling, collectie)
17	rijk Belg	bohatý stát (= rijk staat)
18	rijk Nederlander	bohatý zdroj (= rijk bron)
19	rijk historie	bohatý tradice (= rijk traditie)
20	rijk klant	bohatý výběr (= rijk keuze, selectie)

In het Tsjechisch hebben we te maken niet alleen met rijke personen of plaatsen, waar mensen leven, of met de *rijke traditie* of de *rijke geschiedenis*, maar ook met verschijnselen die voor Tsjechen waarschijnlijk ook belangrijk zijn: *rijk programma*, *rijke ervaring*, maar ook “*rijke tombola*” of “*rijke versnapering*” – de laatste twee collocaties verschijnen in het Nederlandse corpus helemaal niet.

In de Nederlandse top twintig collocaties vinden we daarentegen meer benamingen voor verschillende nationaliteiten/bevolkingsgroepen – *rijke Ameri-*

kanen, Russen, Belgen en Nederlanders (in de Tsjechische top twintig zijn er slechts *rijke Tsjechen*).

Aan de andere kant als we Nederlandse en Tsjechische collocaties met benamingen van personen ook op de volgende plaatsen vergelijken (dwz. in de top 50), dan krijgen we meer collocaties die in beide talen overeenkomen. Zowel in het Nederlands als in het Tsjechisch vinden we dan *rijke mannen, rijke vrouwen* en *rijke mensen; rijke zakenmannen* en ook *rijke klanten; rijke Nederlanders* en *Belgen* (in het Nederlands) of *rijke Tsjechen* (in het Tsjechisch), maar ook *rijke Amerikanen, Russen* en *Chinezen*. Dat geldt overigens ook voor andere collocaties met het adjectief *rijk*.

Tabel 3. Aantal collocaties *rijk/arm* + hetzelfde substantief

<i>Lemma</i>	<i>Aantal</i>	<i>Vergelijking</i>	<i>Lemma</i>	<i>Aantal</i>
rijk land	6 958	<	arm land	7 659
rijk man	2 185	> >	arm man	577
rijk mens	2 176	<	arm mens	2 384
rijk familie	996	>	arm familie	254
rijk vrouw	520	>	arm vrouw	295
rijk Amerikaan	425	>	arm Amerikaan	137
rijk gemeente	414	>	arm gemeente	248
rijk ouder	355	>	arm ouder	154
rijk gezin	241	< <	arm gezin	1 443
rijk stad	240	>	arm stad	156
rijk burger	220	>	arm burger	105
rijk inwoner	217	>	arm inwoner	153
rijk buurt	198	<	arm buurt	482
rijk wijk	195	< <	arm wijk	1 354
rijk regio	157	<	arm regio	281
rijk kind	128	< <	arm kind	858

Aan de hand van het corpusonderzoek kan geconstateerd worden, dat zowel Nederlandse als Tsjechische tegengestelde bijvoeglijke naamwoorden *arm/chudý* en *rijk/bohatý* vaak collocaties met hetzelfde substantief vormen. Dit betreft vooral substantieven die verwijzen naar personen of plaatsen waar personen leven. Zulke collocaties met hetzelfde substantief verschillen echter in de frequentie. Bijvoorbeeld het aantal collocaties met het adjectief *rijk* was in het Nederlands hoger dan het aantal collocaties met het adjectief *arm* bij de volgende substantieven: *man, familie, vrouw, gemeente, ouder, Amerikaan, stad, burger, inwoner* (zie Tabel 3). Andere substantieven worden daarentegen in het CHN vaker gecombineerd met het adjectief *arm* dan met het adjectief *rijk*, bijv. *land, mens, gezin, kind, regio, wijk, buurt*. Er is dus een grotere kans om de collocatie *rijke familie* dan *arme familie* en *arm gezin* dan *rijk gezin* in het Nederlands tegen te komen.

Het corpusonderzoek liet ook zien dat enkele substantieven, die met het adjectief *rijk* een collocatie vormen en niet naar personen of plaatsen verwijzen, in het Nederlands niet gecombineerd worden met het adjectief *arm*. Dat geldt echter niet in alle gevallen voor het Tsjechisch – zie voorbeelden in de Tabel 4.

Tabel 4. Restricties op verbindbaarheid

Nederlands		Tsjechisch	
een rijke traditie	*een arme traditie	bohatá tradice	*chudá tradice
rijke ervaringen	*arme ervaringen	bohaté zkušenosti	*chudé zkušenosti
een rijke geschiedenis	*een arme geschiedenis	bohatá minulost	chudá minulost
rijke oogst	arme oogst ?	bohatá úroda	chudá úroda

2. ANDERE WOORDCOMBINATIES

2.1 COMBINATIES MET EEN VAST VOORZETSEL

Tegengestelde adjectieven *rijk – arm* en *bohatý – chudý* kunnen in beide talen combinaties met hetzelfde vaste voorzetsel vormen. Nederlandse bijvoeglijke naamwoorden worden gecombineerd met het voorzetsel *aan* (*rijk/arm aan*), hun Tsjechische equivalenten met het voorzetsel *na* gevolgd door de accusatief (*bohatý/chudý na + A*), verg. *rijk/arm aan vitamine C – bohatý/chudý na vitamín C*.

Volgens de resultaten van het corpus worden de combinaties met het bijvoeglijk naamwoord *rijk/bohatý* in beide talen vaker gebruikt dan de combinaties met het bijvoeglijk naamwoord *arm/chudý* – zie aantallen van zulke combinaties gevonden in de geschreven corpora CHN en SYN:

rijk aan... (1714)

bijv. *rijk aan grondstoffen*, *rijk aan olie*, *rijk aan vitamine*, *rijk aan vezels*, *rijk aan mineralen*, *rijk aan details*, *rijk aan ijzer*, *rijk aan ideeën*, *rijk aan eiwitten*, *rijk aan beelden*, *rijk aan cultuur*, *rijk aan goud*, *rijk aan voedingsstoffen*, *rijk aan smaak*, *rijk aan antioxidanten*, *rijk aan geschiedenis*...

arm aan... (315)

bijv. *arm aan kansen*, *arm aan voedingsstoffen*, *arm aan vet*, *arm aan focus*, *arm aan grondstoffen*, *arm aan hulpbronnen*, *arm aan vis*, *arm aan calorieën*, *arm aan vitamine D*, *arm aan details*...

bohatý na... (26 561)

bijv. *bohatý na vitamíny* (= rijk aan vitaminen), *bohatý na góly/branky* (= rijk aan doelpunten/goals), *bohatý na vlákninu* (= rijk aan vezels), *bohatý na bílkoviny* (= rijk aan eiwitten), *bohatý na živiny* (= rijk aan voedingsstoffen), *bohatý na sněh* (= rijk aan sneeuw), *bohatý na tuk* (= rijk aan vet), *bohatý na antioxidanty* (= rijk aan antioxidanten)...

chudý na... (3242)

bijv. *chudý na živiny* (= arm aan voedingsstoffen), *chudý na branky/góly* (= arm aan doelpunten/goals), *chudý na sněh* (= arm aan sneeuw), *chudý na srážky* (= arm aan neerslag), *chudý na šance* (= arm aan kansen), *chudý na kyslík* (= arm aan zuurstof), *chudý na vitamíny* (= arm aan vitaminen)

De lijsten met deze combinaties komen in beide talen grotendeels overeen, maar in het Tsjechische corpus SYN wordt er op deze manier vaker bijv. naar de sneeuw of doelpunten verwezen. Er moet ook opgemerkt worden dat de voorzetsels zowel in het Nederlands als in het Tsjechisch meestal niet door benamingen van personen gevolgd worden.

2.2 VASTE VERGELIJKINGEN

Wat vaste vergelijkingen betreft, ging ik ervan uit dat er meer vaste adjectivische vergelijkingen met een vaste syntactisch-semanticke structuur in beide talen zouden bestaan die de tegengestelde adjectieven *rijk/bohatý* en *arm/chudý* als tertium comparationis zouden bevatten. Ik had wel enkele verschillen in comparata verwacht. Het onderzoek heeft deze hypothesen bevestigd. In het CHN werden volgende vaste vergelijkingen met het woord *arm* aangetroffen:

(zo) *arm als een kerkrat* (13) / *als kerkratten* (5)⁴

(zo) *arm als de mieren* (7)

(zo) *arm als de straat* (7)

zo *arm als Job* (5)

en ook: zo *arm als kerkuilen* (2)

De Nederlandse vaste vergelijking *arm als een kerkmuis* werd in het corpus CHN niet gevonden.⁵

In het Tsjechisch wordt de overeenkomende vaste vergelijking *chudý jako/jak kostelní myš* (=arm als een kerkmuis) het vaakst gebruikt, met de variant *chudý jako myš* (=arm als een muis). Daarnaast is de vaste vergelijking *chudý jako herec* (=arm als een acteur), die in het Nederlands niet bestaat, volgens het Tsjechische corpus ook populair.

Vaste vergelijkingen met de bijvoeglijke naamwoorden *rijk/bohatý* komen in beide talen minder vaak voor dan vaste vergelijkingen met de adjectieven *arm/chudý*. In het CHN werden de volgende vergelijkingen met het adjectief *rijk* geregistreerd:

zo *rijk als de zee diep is* (12)

zo *rijk als een koning* (3)

zo *rijk als Croesus* (1)

Het Tsjechisch kent geen identieke equivalent van de eerst genoemde Nederlandse vaste vergelijking *zo rijk als de zee diep is*, wat begrijpelijk is aangezien Tsjechen geen zee hebben.

De laatste twee vaste vergelijkingen bestaan ook in het Tsjechisch – *bohatý jako král* (= rijk als een koning) en *bohatý jako Krésus* (= rijk als Croesus), maar “rijk als een koning” komt volgens het Tsjechische corpus zeker veel vaker voor. Er kan in het Tsjechisch ook gezegd worden: *bohatý jako Rothschild* (= rijk als Rothschild), als iemand veel geld heeft.

2.3 ADJECTIVISCHE SAMENSTELLINGEN

In tegenstelling tot vaste vergelijkingen en combinaties met een vast voorzetsel verwachtte ik een groter verschil tussen het Nederlands en het Tsjechisch in het aantal samenstellingen met de beschreven adjectieven, aangezien deze twee talen typologisch verschillend zijn. De compositie wordt namelijk veel meer

⁴ Het getal tussen haakjes geeft het aantal voorkomens van de vergelijking in het subcorpus aan.

⁵ *Groot vergelijkingenwoordenboek* (Den Boon 33) bevat nog meer vaste vergelijkingen met het adjectief *arm* die niet in het subcorpus zijn gevonden, bijv.: *arm als een bedelaar*, *arm als Jezus*, *arm als Job*, *arm als een kerkluis*, *arm als de mieren of arm als de straat*.

toegepast in het Nederlands dan in het Tsjechisch. Bovendien worden er in het Nederlands vaak adjectivische idiomatische composita gebruikt.

Het onderzoek heeft deze hypothese bevestigd. In het CHN zijn veel verschillende samenstellingen met de adjectieven *rijk* – *arm* te vinden, het Tsjechische corpus SYN bevat daarentegen weinig samenstellingen met de equivalente adjectieven *bohatý* – *chudý*.

Composita met het adjectief *bohatý* (rijk) worden in het Tsjechisch niet gevormd, met één uitzondering, namelijk de achternaam *Brzobohatý* (straks + rijk). Samenstellingen met het bijvoeglijk naamwoord *chudý* (arm) komen in het Tsjechisch zelden voor. Ze worden vooral als vaktermen gebruikt en hebben een andere structuur dan de Nederlandse samenstellingen, verg:

chudokrevný (arm + bloed) = *bloedarm* (bloed + arm)
chudozubý (arm + tand) = *tandarm* (tand + arm)⁶

Nederlandse samenstellingen met adjectieven *rijk* en *arm* hebben dus in het Tsjechisch vaak geen equivalent in de vorm van een samenstelling, verg.

zoutarme producten = *produkty s nízkým obsahem soli* (= producten met een laag zoutgehalte)

Indien samenstellingen als equivalenten van Nederlandse samenstellingen met het adjectief *arm* in het Tsjechisch worden gebruikt, komen ze met de Nederlandse samenstellingen niet overeen op het structureel en lexicaal niveau. Het eerste deel van deze Tsjechische samenstellingen wordt dan namelijk door het woord *nízký* (= *laag*) in plaats van het adjectief *chudý* (*arm*) gevormd, verg.:

caloriearm (calorie + arm) = *nízkokalorický* (laag + calorisch)
emissiearm = *nízkoemisní* (laag + emissie)
vetarm = *nízkotučný* (laag + vet)

Uit het corpusonderzoek is ook gebleken dat adjectivische idiomatische samenstellingen in het geschreven Nederlands heel frequent zijn en veel vaker voorkomen dan de vaste adjectivische vergelijkingen met hetzelfde adjectief. Bijvoorbeeld het compositum *straatarm* in de betekenis “heel erg arm” werd in het CHN 2382keer geregistreerd, zijn synoniem *doodarm* 143keer, de vaste vergelijking *arm als de straat* slechts 7keer. Het idiomatische compositum *steenrijk* in de betekenis “heel erg rijk” werd in het corpus 3235keer (!) gevonden, zijn synoniem *schatrijk* 1568keer. In het Tsjechische corpus werden daarentegen geen vergelijkbare idiomatische composita met de adjectieven *chudý* of *bohatý* aange-

⁶ Tot de tandarme dieren (Edentata, nu de zoogdierenorde Xenarthra) behoren onder andere de miereneters, luiaards en gordeldieren (verg. “Xenarthra”).

troffen. Het Tsjechische adjectief *bohatý* (rijk) wordt maar soms met Latijnse voorvoegsels *super-* en *ultra-* (*superbohatý*, *ultrabohatý*) gecombineerd om de betekenis “heel erg rijk” uit te drukken.

3. CONCLUSIE

Op basis van het beschreven corpusonderzoek is aangetoond dat een groot aantal vaak voorkomende collocaties die uit de tegengestelde bijvoeglijke naamwoorden *rijk/bohatý* of *arm/chudý* en een substantief bestaan, identiek zijn in het Nederlands en in het Tsjechisch. Deze collocaties worden gevormd vooral met zelfstandige naamwoorden die naar personen verwijzen of naar plaatsen waar mensen leven. Aan de andere kant werden er ook enkele verschillen geconstateerd – vooral in de frequentie van deze collocaties en in de combinatorische mogelijkheden van de tegengestelde adjectieven. Er werden ook enkele frequente collocaties gevonden die alleen typisch zijn voor het Tsjechisch.

Het gebruik van de beschreven adjectieven in combinaties met een vast voorzetsel is in beide talen ook vergelijkbaar, hoewel er ook hier verschillen in de frequentie werden geconstateerd. Nederlandse combinaties met het voorzetsel *aan* (*rijk aan*, *arm aan*) komen overeen met Tsjechische combinaties met het voorzetsel *na* gevolgd door de accusatief; *bohatý na* + A, *chudý na* + A). Bovendien zijn de combinaties met de adjectieven *rijk/bohatý* in beide talen frequenter dan de combinaties met de adjectieven *arm/chudý*.

Vaste vergelijkingen met de beschreven adjectieven hebben in het Nederlands en het Tsjechisch meestal dezelfde syntactisch-semantische structuur. Er bestaan meerdere Nederlandse en Tsjechische vaste vergelijkingen die op het lexicaal niveau overeenkomen. Toch zijn er in beide talen ook vaste vergelijkingen te vinden die slechts voor één van deze talen specifiek zijn. Bovendien lijken vaste verbindingen met het bijvoeglijk naamwoord *arm* in beide talen wat frequenter te zijn dan de vaste vergelijkingen met het adjectief *rijk*.

Zoals verwacht werden de grootste verschillen tussen het Nederlands en het Tsjechisch bij de adjectivische samenstellingen vastgesteld – het Nederlands is rijk aan composita met de adjectieven *rijk* en *arm* inclusief de heel frequente idiomatische composita die vaker worden gebruikt dan de vaste vergelijkingen met hetzelfde adjectief. Daarentegen komen samenstellingen met de adjectieven *bohatý* en *chudý* slechts bij uitzondering in het Tsjechisch voor.

BIBLIOGRAFIE

- Boon, Ton de. *Groot Vergelijkingswoordenboek. Verklaring en herkomst van vergelijkingen.* Van Dale Lexicografie, 2007.
- Baker, Paul, e.a. "Collocation." *A Glossary of Corpus Linguistics.* Edinburgh UP, 2006.
- Corpus Hedendaags Nederlands*, <https://chn.ivdnt.org>. Geraadpleegd op 12 sep. 2022.
- Corpus SYN, versie 10*, korpus.cz. Geraadpleegd op 4 sep. 2022.
- Čermák, František. "Kolokace v lingvistice [Collocatie in de linguïstiek]." *Studie z korpusové lingvistiky. 2: Kolokace*, onder redactie van František Čermák en Michal Šulc, Nakladatelství Lidové noviny, 2006, pp. 9–16.
- Čermák, František, en Václav Cvrček. "Kolokace [Collocaties]." *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, onder redactie van Petr Karlík, Marek Nekula en Jana Pleskalová, 2017, <https://www.czechency.org/slovník/KOLOKACE>. Geraadpleegd op 3 nov. 2022.
- Geeraerts, Dirk. *Theories of Lexical Semantics.* Oxford UP, 2010.
- Stubbs, Michael. *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics.* Blackwell, 2002.
- Wouden, Ton van der. "Collocaties in online woordenboeken." *Nederlandse Taalkunde*, vol. 16, nr. 2, 2011, pp. 180-192.
- "Xenarthra." *Ensie Encyklopedie*, 2020, ensie.nl/oosthoek/xenarthra. Geraadpleegd op 8 nov. 2022.

TEGENGESTELDE ADJECTIEVEN *RIJK* EN *ARM*
 IN HET NEDERLANDS EN HET TSJECHISCH

Abstract

In deze bijdrage wordt een corpusonderzoek beschreven dat gericht is op overeenkomsten en verschillen in de combinatiemogelijkheden van de tegengestelde bijvoeglijke naamwoorden *rijk* en *arm* in het Nederlands en hun equivalenten *bohatý* en *chudý* in het Tsjechisch. Eerst wordt speciale aandacht besteed aan collocaties, die gevormd worden door deze bijvoeglijke naamwoorden en zelfstandige naamwoorden. Vervolgens worden nog combinaties met een vast voorzetsel, vaste vergelijkingen en samenstellingen met deze adjectieven vergeleken. De resultaten van het contrastief onderzoek zijn gebaseerd op de extractie van de genoemde woordcombinaties uit de omvangrijkste Nederlandse en Tsjechische geschreven corpora, namelijk uit het *Corpus Hedendaags Nederlands* en het corpus *SYN*, versie 10. Uit het corpusonderzoek is gebleken dat een groot aantal collocaties identiek zijn. Er werden echter verschillen in de frequentie van deze collocaties en in de combinatorische mogelijkheden van de adjectieven geconstateerd. Het gebruik van vaste vergelijkingen en van combinaties met een vast voorzetsel is in beide talen vergelijkbaar. De grootste verschillen werden bij de samenstellingen vastgesteld.

Trefwoorden: adjectief; antoniem; collocatie; corpus; Nederlands; Tsjechisch; contrastief onderzoek

PRZECIWSTAWNE PRZYMIOTNIKI *RIJK* (BOGATY) I *ARM* (BIEDNY)
W JĘZYKACH NIDERLANDZKIM I CZESKIM

Streszczenie

Artykuł opisuje badanie korpusowe, które skupia się na podobieństwach i różnicach w możliwościach kombinacji przeciwstawnych przymiotników *rijk* (bogaty) i *arm* (biedny) w języku niderlandzkim oraz ich odpowiedników *bohatý* i *chudý* w języku czeskim. Najpierw zwrócono szczególną uwagę na kolokacje tworzone z tymi przymiotnikami i rzeczownikami. Następnie porównywane są stałe połączenia z przyimkiem, porównania i złożenia z tymi przymiotnikami. Wyniki badań kontrastywnych opierają się na ekstrakcji wymienionych połączeń wyrazowych z najobszerniejszych holenderskich i czeskich korpusów pisanych, a mianowicie z *Corpus Hedendaags Nederlands* i korpusu *SYN*, wersja 10. Badania korpusowe wykazały, że duża liczba kolokacji była identyczna. Stwierdzono jednak różnice w częstotliwości tych kolokacji oraz w możliwościach kombinacji przymiotników. Użycie porównań i stałych kombinacji z przyimkiem jest porównywalne w obu językach. Największe różnice zaobserwowano w przypadku złożań.

Słowa kluczowe: przymiotnik; antonim; kolokacja; korpus; niderlandzki; czeski; badania kontrastywne

THE OPPOSITE ADJECTIVES *RIJK* (RICH) AND *ARM* (POOR)
IN DUTCH AND CZECH

Summary

This article describes a corpus study that focuses on the similarities and differences in the combinatorial possibilities of the opposite adjectives *rijk* (rich) and *arm* (poor) in Dutch and their equivalents *bohatý* and *chudý* in Czech. First, special attention is paid to collocations formed with these adjectives and nouns. Next, combinations with a preposition, similes and compounds with these adjectives are compared. The results of this contrastive research are based on the extraction of the aforementioned word combinations from the most extensive Dutch and Czech written corpora, namely the *Corpus Hedendaags Nederlands* and the *SYN*, version 10. This corpus study shows that a large number of collocations are identical. However, differences were found in the frequency of these collocations and in the combinatorial possibilities of the adjectives. The use of similes and combinations with a fixed preposition is comparable in both languages. The biggest differences were observed in the case of compounds.

Keywords: adjective; antonym; collocation; corpus; Dutch; Czech; contrastive research